

Laestadius ja saamelainen mytologia

■ ILKKA PYYSÄINEN

Lars Levi Laestadius: *Lappalaisten mytologian katkelmia*. Toim. Juha Pentikäinen & Risto Pulkkinen. SKS (Tietolipas 231) 2011.

Lars Levi Laestadius (1800–61) oli keskivertosuomalaisen mielikuvia huomattavasti monisyisempi persoona. Hurmoksellinen saarnaaja oli myös tiedemies ja etnografi, joka oli muun muassa Edinburghin kasvitieteellisen seuran jäsen. Laajassa kuolemansa jälkeen julkaistussa teoksessaan *Hulluinhuonolainen (Dårhushjonet, 1949–64)* Laestadius esimerkiksi vastusti valistusajan rationalistifilosofoja. Hänen mukaansa ei ole olemassa mitään aistimista, hermoista ja aivoista erillistä rationaalista sielua; ei tarvitse kuin juoda itsensä humalaan tajutakseen, että verenkierto todellakin vaikuttaa ajatteluun. Tämä tuo mieleen Mark Twainin kysymyksen, pysyykö sielu selvänä, kun ruumis tulee humalaan.

Alkoholista tulikin yksi keskeinen teema Laestadiusen julistuksessa. Hän itse luopui ensin väkevästä, sitten myös viinistä ja oluesta. Hänen mukaansa saamelaiset olivat luonnostaan hyviä ja moraalisia, ja ajan sosiaalisten ongelmien syyt olivat etelän viinatrokareiden aiheuttamia. Tässä tilanteessa rationalisti-teologeilla ei ollut mitään tarjottavaa ihmisille. Heille elävät uskonilmaukset olivat vaarallista ”hurmahenkisyyttä”, eivätkä he kyenneet ymmärtämään ”vanhurskauttamisen” kokemuksen elävää todellisuutta. Laestadiusen mukaan heidän olisi ollut syytä kuun-

nella, mitä lääkäreillä oli sanottavana sielun ruumiillisuudesta.

Laestadius syntyi Jäckvikissä Ruotsin Lapissa; hänen isänsä oli ruotsalainen uudisasukas ja äiti eteläsaamelainen. Kotikielenä oli ruotsi, mutta Laestadius oppi myös saamen kielen jo varhain. Hän yhdisti myöhemmin Luulajan saamen ja Kaaresuvannon pohjoissaamen kirjakieliseksi, niin sanotuksi kotalapiiksi. Muutettuaan Pajalaan vuonna 1849 hän oppi myös suomen. Suomesta tulikin lestadiolaisuuden pyhä kieli, ja esimerkiksi Laestadiusen neljä postillaa (saarnakokoelmaa) on kirjoitettu suomeksi.

Kirkkohistoriassa Laestadiusen saamelaista taustaa on pyritty vähättelemään tai jopa kokonaan sivuuttamaan, mutta kuten esiteltävänä oleva kirja osoittaa, saamelaisella mytologialla oli Laestadiuselle tärkeä merkitys. Nyt jo edesmenneen Nilla Outakosken väitöskirja (1991) osoitti, miten Laestadius käytti saarnoissaan saamelaisen mytologian teemoja. Hänen kielenkäyttönsä oli elävää, jopa karkeaa, mutta juuri sellaisena se puhutteli ihmisiä. Akateemisuus oli siitä kaukana siitä huolimatta, että Laestadius oli oppinut mies.

Esiteltävänä oleva teos on ensimmäinen alkukielestä tieteellisesti toimitettu versio Laestadiusen lappalaisten mytologiaa käsittelevästä käsikirjoituksesta. Tähän työhön Laestadius sai kimmokkeen jo vuonna 1833 Uppsalan opiskelijapiireissä. Vuosina 1838–40 Laestadius osallistui Ranskan kuninkaan Ludvig Filipin ideomaan pohjoiseen tutkimusretkeen, jonka tuloksista on julkaistu 20 niteen sarja. Xavier Marmier kuvaa retkeä omassa teoksessaan (1842–45), jonka staalo-kertomukset ovat

lähes sanatarkasti samat kuin Laestadiusen mytologian neljännessä luvussa. Laestadiusen nuotiotullilla kertomat tarinat ovat siis ilmeisesti pohjautuneet jo tuolloin muotoutumassa olleeseen käsikirjoitukseen, kuten esiteltävänä olevan kirjan toimittajat arvelevat.

Laestadiusen mytologia ja kaantuu neljään osaan: jumaluusoppi, uhrioppi, ennustusoppi, ja valikoima lappalaisia tarinoita. Lisäyksenä on Laestadiusen kommentit kirkkoherra J. Fellmanin käsikirjoitukseen lappalaisesta mytologiasta. Alussa on myös ”Muis-tutus lukijalle”, jossa Laestadius selvittää lähtökohtiaan. Hän toteaa, ettei ole voinut tehdä vertailuja muiden kansojen mytologioihin, vaan pitäytyy saamelaiseen mytologiaan sellaisena kuin se esiintyy erinäisissä lähteissä, joihin hän on lisännyt oman ”vähäisen kokemuksensa”. Laestadius kirjoittaa, ettei olisi ryhtynyt työhön, elleivät ranskalaisen retkikunnan jäsenet olisi häntä siihen kehottaneet. ”On minulle ilo, jos tällä voin palvella asianharrastajia ja ihmiskunnan kulttuurihistorian tutkijoita”, Laestadius kirjoittaa.

Juha Pentikäinen ja Risto Pulkkinen ovat tehneet todellisen kulttuuriteon saattamalla Laestadiusen tekstin nykysuomalaisten lukijoiden saataville. Teos on tutustumisen arvoinen yhtä hyvin monien eri alojen tutkijoille kuin asiasta kiinnostuneille maallikoille.

Lisäkirjallisuutta

Gjessing, Guttorm (1953). Sjama-nistik og laestadiansk ekstase. Teoksessa *Liber saecularis in honorem J. Qvigstadii*, pars II. *Studia Septentrionalia* 5(2), 91–102. H. Aschehough & Co. Laestadius, Lars Levi (1843). *Crapula mundi*. Hernoesandie.

- Laestadius, Lars Levi (1949–64). *Dårhushjonet*. Toim. Erik Bäcksbäcka. Suomen kirkkohistoriallinen seura.
- Marmier, Xavier (1842–45). *Relation du voyage*. Voyages de la commission scientifique du Nord, I-II. Paris: Arthud Bertrand.
- Mériot, Christian (1975). Une reponse religieuse a une situation de depersonnalisation ethnique. *Cahiers de Centre d'Etudes et de Recherches Ethnologiques* 3: 31–73.
- Minde, Henry (1998). Constructing Laestadianism: A case for Sami survival? *Acta Borealia* 15(1), 5–25.
- Outakoski, Nilla (1991). *Lars Levi Laestadiuksen maahiskuva verrattuna Kaaresuvannon nomadien maahiskäsityksiin*. Oulun Historiaseura.
- Pyysiäinen, Ilkka. (2004). Corrupt doctrine and doctrinal revival: On the nature and limits of the modes theory. Teoksessa *Theorizing religions past: Archaeology, history, and cognition*, toim. Whitehouse & Martin, 173–94. AltaMira Press.

Kirjoittaja on uskontotieteen yliopistonlehtori Helsingin yliopistossa.